

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
Факультет педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Кафедра музичної педагогіки та хореографії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор університету
Олександр САМОЙЛЕНКО
« 30 » березня 2025 р.

ПРОГРАМА

**Комплексного кваліфікаційного екзамену
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Освітньо-професійна програма: Хореографія

Галузь знань: 02 Культура і мистецтво

Спеціальність: 024 Хореографія

Форма навчання: денна, заочна

Ніжин – 2025

Схвалено кафедрою музичної педагогіки та хореографії факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв

Протокол № 9 від 29 січня 2025 року

Затверджено Вченою радою факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв

Протокол № 6 від 29 січня 2025 року

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

На межі XX-XXI століття мистецько-освітня політика України сприяла значущим трансформаціям у вищій хореографічній освіті. Сучасною є система підготовки майбутніх хореографів в університетах мистецького спрямування, де пріоритетним напрямком підготовки фахівців є не лише засвоєння певних знань та вмінь (загальних та фахових компетентностей), але й розвиток особистості, здатної до вільного та самостійного творчого мислення і діяльності.

Рівень освіченості, вихованості та духовної культури майбутнього покоління України суттєво залежить від ефективності діяльності викладача хореографії та його педагогічних підходів у взаємодії з дітьми. Від цього залежить, наскільки успішно він передає основи хореографічного мистецтва, забезпечує необхідні знання, формує навички та розвиває танцювальну техніку, враховуючи вікові особливості учнів та їх творчий потенціал. Ключовим є також спосіб використання викладачем-хореографом досягнень сучасної теорії та практики в галузі мистецької освіти.

Фахова підготовка вимагає від викладача хореографії сформованої потреби у хореографічно-освітній діяльності, усвідомлення її значення для духовного розвитку особистості, високого рівня світоглядної, гуманітарної та естетичної культури, глибоких професійних знань, умінь і навичок, розвинутих професійних здібностей та досвіду художньо-творчої діяльності.

Професійну основу діяльності викладача хореографії формують:

- *науковий світогляд, національна самосвідомість як відображення цілей, потреб, інтересів, морально-естетичних орієнтацій особистості;*
- *усвідомлення соціальної ролі мистецької діяльності, виявлення громадської та соціальної активності;*
- *стійкі пізнавальні інтереси, прагнення до постійного самовдосконалення і духовного збагачення;*

- *педагогічна спостережливість, уява, незалежність мислення у поєднанні з повагою до суджень інших людей;*
- *тактовність, толерантність, доброзичливість, почуття власної гідності, самоповаги, скромності, вимогливості до себе і до інших;*
- *знання досягнень української національної та світової культури;*
- *фахові знання, уміння та навички.*

Дана програма забезпечує підготовку та проведення комплексного кваліфікаційного іспиту випускників освітньо-професійної програми «Хореографія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 024 Хореографія галузі знань 02 Культура і мистецтво денної та заочної форми навчання Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Програма комплексного кваліфікаційного іспиту розроблена у відповідності нормативних документів МОН України та Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя:

- Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 р.
- Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України № 266 від 29.04.2015 р.);
- Ліцензійні умови у сфері вищої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України № 1187 від 30.12.2015 р.);
- Національний класифікатор України: «Класифікатор професій» ДК 003:2010.-К.: Видавництво «Соцінформ», 2010;
- Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти (Схвалено сектором вищої освіти Науково-методичної Ради Міністерства освіти і науки України, протокол № 3 від 29.03.2016 р.);
- ПОЛОЖЕННЯ про підсумкову атестацію здобувачів вищої освіти та порядок створення і організацію роботи екзаменаційних комісій у Ніжинському

державному університеті імені Миколи Гоголя. Схвалено Вченою радою університету 28 квітня 2022 р., протокол №11;

- Стандарт вищої освіти України. Перший (бакалаврський рівень) вищої освіти. Ступінь бакалавр. Галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 024 Хореографія. Затверджено та введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 04.03.2020 р. № 358.

Завершальна атестація підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 024 Хореографія проводиться екзаменаційною комісією кафедри музичної педагогіки та хореографії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя за участю стейкхолдерів (роботодавців) відповідно до Положення про підсумкову атестацію здобувачів вищої освіти та порядок створення і організацію роботи екзаменаційних комісій у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, схвалено Вченою радою університету від 28 квітня 2022 р., протокол №11.

Атестація вищої освіти передбачає право участі лише здобувачів, які успішно виконали всі вимоги навчального плану освітньо-професійної програми «Хореографія» на першому (бакалаврському) рівні та не мають академічних заборгованостей, охоплюючи як теоретичну, так і практичну частини.

Іспит призначений для оцінки відповідності рівня та обсягу засвоєних здобувачами знань, умінь та предметних компетентностей відповідно до вимог освітньо-професійної програми з підготовки фахівців за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти. Підсумкова атестація відбувається у формі кваліфікаційного комплексного іспиту з хореографії та передбачає публічну демонстрацію рівня виконавських компетентностей, індивідуальних освітніх траєкторій, що підтверджує кваліфікацію «Бакалавр хореографії».

Кваліфікаційний іспит здійснюється з використанням засобів контролю досягнень з метою визначення відповідності досягнутого рівня кінцевій меті освітньо-професійної програми та відповідності дидактичним принципам формування та

реалізації системи діагностики. Оцінюються якість засвоєння освітньої програми, рівень знань, умінь та навичок, а також ступінь сформованості загальних та спеціальних компетентностей.

Загальні компетентності:

- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя:

- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність спілкуватися іноземною мовою;
- навички здійснення безпечної діяльності.

Спеціальні (фахові) компетентності:

- усвідомлення ролі культури і мистецтва в розвитку суспільних взаємовідносин.

- здатність аналізувати основні етапи, виявляти закономірності історичного розвитку мистецтв, стильові особливості, види і жанри, основні принципи координації історико-стильових періодів світової художньої культури.

- здатність застосовувати теорію та сучасні практики хореографічного мистецтва, усвідомлення його як специфічного творчого відображення дійсності, проектування художньої реальності в хореографічних образах.

- здатність оперувати професійною термінологією в сфері фахової хореографічної діяльності (виконавської, викладацької, балетмейстерської та організаційної).

- здатність використовувати широкий спектр міждисциплінарних зв'язків для забезпечення освітнього процесу в початкових, профільних, фахових закладах освіти.

- здатність використовувати і розробляти сучасні інноваційні та освітні технології в галузі культури і мистецтва.

- здатність використовувати інтелектуальний потенціал, професійні знання, креативний підхід до розв'язання завдань та вирішення проблем в сфері професійної діяльності.

- здатність сприймати новітні концепції, усвідомлювати багатоманітність сучасних танцювальних практик, необхідність їх осмислення та інтегрування в актуальний контекст з врахуванням вітчизняної та світової культурної спадщини.

- здатність збирати, обробляти, аналізувати, синтезувати та інтерпретувати художню інформацію з метою створення хореографічної композиції.

- здатність застосовувати традиційні й альтернативні інноваційні технології (відео-, TV-, цифрове, медіа- мистецтва і т. ін.) в процесі створення мистецького проекту, його реалізації та презентації.

- здатність здійснювати репетиційну діяльність, ставити та вирішувати професійні завдання, творчо співпрацювати з учасниками творчого процесу.

- здатність використовувати принципи, методи та засоби педагогіки, сучасні методики організації та реалізації освітнього процесу, аналізувати його перебіг та результати в початкових, профільних, фахових закладах освіти.

- здатність використовувати традиційні та інноваційні методики для діагностування творчих, рухових (професійних) здібностей, їх розвитку відповідно до вікових, психологофізіологічних особливостей суб'єктів освітнього процесу.

- здатність забезпечувати високий рівень володіння танцювальними техніками, виконавськими прийомами, застосовувати їх як виражальний засіб.

- здатність застосовувати набуті виконавські навички в концертно- сценічній діяльності, підпорядковуючи їх завданням хореографічного проекту.

- здатність дотримуватись толерантності у міжособистісних стосунках, етичних і доброчинних взаємовідносин у сфері виробничої діяльності.

- здатність враховувати економічні, організаційні та правові аспекти професійної діяльності.

Компетенції випусників освітньо-професійної програми «Хореографія» на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти є динамічним синтезом знань, вмінь і практичних навичок, а також способів мислення, професійних і світоглядних якостей, морально-естетичних цінностей. Ці аспекти визначають здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність, яка є результатом навчання відповідно до Стандарту вищої освіти та освітньо-професійної програми.

Екзаменаційна програма включає практичні та теоретичні компоненти дисциплін, пов'язаних із професійною та практичною підготовкою. Процес атестації є відкритим і публічним за умови дотримання відповідних норм та правил проведення.

Комплексний кваліфікаційний екзамен є ключовим етапом в системі оцінювання та підтвердження кваліфікаційного рівня випусника і складається з трьох частин: *творчої, виконавсько-практичної та теоретичної.*

1. Творча частина:

У цій складовій іспиту випусник має можливість проявити свою творчість та інноваційний підхід до вирішення практично-творчих завдань. Завдання творчої частини орієнтовані на розвиток креативних навичок та вмінь здобувача.

2. Виконавсько-практична частина:

В даному сегменті іспиту відзначається вміння випусника ефективно застосовувати теоретичні знання в практичних умовах. Завдання виокремлюються за своєю реалістичністю та спрямованість на практичне втілення теоретичних концепцій, що вимагають навичок ефективного виконання завдань.

3. Теоретична частина:

Цей аспект іспиту фокусується на глибокому осмисленні та розумінні теоретичних аспектів предметної галузі. Завдання спрямовані на перевірку обсягу та якості засвоєних концепцій, теорій та методів, визначених в академічних програмах.

Кожна з частин комплексного кваліфікаційного іспиту є важливою для оцінювання різних аспектів знань, навичок та компетенцій випускника. Результати кожної частини іспиту взаємодіють, утворюючи комплексну оцінку, яка відображає загальний рівень підготовки здобувача.

ТВОРЧА ЧАСТИНА

Здобувачі презентують творчу роботу у вигляді авторського хореографічного твору з освітнього компонента «Мистецтво балетмейстера».

Творча частина іспиту відображає розгорнуту сюжетну хореографічну композицію у будь-якому танцювальному стилі (класична, народно-сценічна, народна стилізація, сучасна або спортивно-бальна хореографія) та формі (малий ансамбль до 7 осіб, великий ансамбль від 8 учасників) з тривалістю до 8 хвилин. Робота має розкривати високу естетичну цінність, художні засоби виразності та технічні навички виконання, а також демонструвати високий рівень балетмейстерського бачення.

Учасниками творчої роботи є здобувачі першого (бакалаврського) рівня денної або заочної форми навчання, що навчаються на спеціальності 024 Хореографія в Ніжинському державному університеті, або учасники аматорських хореографічних колективів. Тематика та використаний танцювальний матеріал мають відповідати віковим особливостям виконавців.

Основним джерелом для створення сценарію творчої роботи може бути музичний, літературний твір (проза, вірш, драма, лірика), мистецький об'єкт, біографія видатної особи, документ, історична подія тощо.

При створенні власної хореографічної композиції здобувач має демонструвати свою фахову компетентність, включаючи здатність творчого мислення та інтерпретації.

Вимоги до авторського хореографічного твору:

1. Концепція хореографічного твору повинна виявляти новаторський підхід, ясність у вираженні і оригінальність у викладі.

2. Танцювальний твір повинен бути реалізований з врахуванням чітко виражених основних етапів музично-хореографічних законів драматургії (експозиція, зав'язка, ступені розвитку дії, кульмінація, розв'язка) та сформованих хореографічних образів.

3. Авторський хореографічний твір повинен демонструвати балетмейстерські вміння випускника, розробку вдосконаленого змістовного синтезу всіх виразних засобів, що входять до складу танцювальної композиції, таких як музика, лексика, костюми, реквізити, декорації та мультимедійні технології.

4. У ході постановочно-репетиторської роботи виявляти естетично-творчі складові виконавського матеріалу, що охоплює технічні та психофізичні аспекти виконавців.

Демонстрація авторського хореографічного твору проводиться публічно на сцені актового залу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, у межах проведення Міжнародного дитячого та юнацького фестивалю-конкурсу хореографічного мистецтва «Квітневі викрутаси», який проводиться щорічно на базі університету та приурочений до Міжнародного Дня танцю.

Запис та збереження авторського хореографічного твору відбувається у графічному та відео форматі, що є обов'язковою умовою кваліфікаційного іспиту. Авторська робота здобувача зберігається на кафедрі музичної педагогіки та хореографії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя та є прямим підтвердженням кваліфікації «Бакалавр хореографії».

ВИКОНАВСЬКО-ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Виконавсько-практична частина комплексного кваліфікаційного іспиту зі спеціальності 024 Хореографія на бакалаврському рівні вищої освіти ґрунтується на практичній демонстрації вправ, що належать до фахового комплексного освітнього

компонента «Теорія і практика хореографічного виконавства та методика викладання танцю». Зазначений компонент включає в себе класичний, український та народно-сценічний танець.

Даний іспит спрямований на перевірку виконавських компетенцій, оцінюючи практичні знання, навички та уміння з фахових освітніх компонентів, а також акторської майстерності здобувача, глибинного розуміння ним хореографічних концепцій та їх втілювання у власну творчість, що підтверджує кваліфікацію бакалавр хореографії.

У межах практичної частини кваліфікаційного іспиту виконавські компетенції оцінюються через виконання комплексних вправ біля станка та на середині зали, а також через спеціально складені вправи, спрямовані на виявлення рівня майстерності танцівника в різних аспектах класичного, народного-сценічного, українського танцю. Оцінка виконавських компетенцій може включати як самостійне виконання здобувача, так і роботу у партнерстві з іншими виконавцями.

Програма виконавсько-практичної частини комплексного іспиту розглядається і затверджується на засіданні кафедри не пізніше, ніж за один місяць до завершення практичних занять з вище зазначених дисциплін.

Програма передбачає завдання, спрямовані на визначення цілісності та системності практичних завдань, які сприяють виявленню у здобувача виконавського рівня, володіння вміннями та навичками класичного, українського, народно-сценічного танцю.

Оцінювання здійснюється за такими критеріями: *технічна майстерність, емоційна виразність, креативність, аналітичні здібності та здатність до самооцінки та самокритики.*

Теорія і практика хореографічного виконавства та методика викладання танцю:

Класичний танець

Перша частина – танцювальні комбінації та вправи екзерсису біля станка.

Екзерсис біля станка є комплексом рухів, спрямованих на виконання основних принципів класичного танцю. Ця практика сприяє розвитку сили ніг, їх гнучкості та виворотності, формуванню танцювального кроку і *plié*, а також удосконаленню навичок координації й вихованню апломбу..

Приклад побудови вправ екзерсису біля станка:

- *demi ma grand plie* у комбінаціях з різноманітними *por-de bras*, розтяжками, підйомом на півпальці;
- комбінація *battement tendu* на маленькі та великі пози;
- комбінація *battement tendu jete* на маленькі та великі пози;
- *rond de jambe par terre* у комбінації з різноманітними *por-de bras*, розтяжками, підйомом на півпальці, *grand rond de jambe jeté*;
- *battement fondu* у комбінації з *double battement fondu*, *battement fondu* на 90⁰ у напрямках та позах;
- *battements frappes* у комбінаціях з *double battement frappe*, *double battement frappe* із закінченням в *demi plie* у напрямках та позах;
- *rond de jambe en l'air en dehors* та *en dedans* у комбінації з на півповоротом у великі пози через *pas de* на 45⁰ та 90⁰, на півпальцях з *plie-releve*;
- комбінація *petits battements* на маленькі пози *effacée* із закінченням носком у підлогу в *demi-plié*;
- *battement développé* у комбінації з *ballotté* вперед, назад; *tombé* вперед, назад, убік з підніманням ноги на 90⁰; з підйомом на високі півпальці;
- *grand battement jeté* у комбінації з *balancé* вперед, назад; *grand battement jeté passé* вперед, назад.

Друга частина – екзерсис посередині зали.

Екзерсис посередині зали передбачає послідовне технічне виконання танцювальних вправ та комбінацій, які технічно підготовлюють здобувача до наступних частин іспиту. Відсутність точки опори потребує в здобувача вміння володіти певною майстерністю – апломбом, який є головною метою даної частини екзамену. Крім того, виконання екзерсису посередині зали сприяє кращій орієнтації у просторі, що стосується як положення тіла й поз класичного танцю, так і освоєння сценічного майданчика.

Приклад побудови вправ екзерсису посередині зали:

- маленьке *adagio* у комбінації з *temps lie par terre* з перегинанням корпусу, *temps lie* на 90^0 , *temps lie avec pirouettes*, *temps lie avec tours lent*;
- *battement tendu* у комбінації з *battement tendu jete* на малі та великі пози, *battement tendu jete balançoir*, *battement tendu* та *battement tendu jete en tournant*, *pirouettes en dehors* та *en dedans* по V, II, IV позиція ніг;
- комбінація *rond de jambe par terre en tournant* з поворотом на $1/2$ кола;
- *battement fondu* у комбінації з *battement soutenu*, *battement fondu* на 90^0 , *pas tombe*, поворотом *fouette*, *tours lent* та інших елементів, у поєднанні з *battements frappes*;
- комбінація *rond de jambe en l'air en tournant*;
- *petits battements* у комбінації з *pirouettes* та *petits battements en tournant*;
- комбінація *grand battement jeté* на великі пози;
- комбінація велике *adagio*.

Третя частина – Allegro.

Allegro є завершальною частиною іспиту з класичного танцю, де виконуються рухи в повітрі. Ця частина об'єднує широкий спектр стрибків, що відрізняються за висотою та технікою виконання. Самі стрибки важливі не лише самі по собі, їх значення визначається тим, наскільки вдало вони передають потрібні пози та виражають суть руху в повітрі.

Приклади стрибкових вправ:

1. Стрибки з просуванням вперед:

- *temps levé* з ногою на 45^0 ;
- *jeté-ferme*;
- *pas ballotté*;
- *pas faill*;
- *grande sissonne ouverte*;
- *sissonne fondue*;
- *grand assemblé*: з *coupé*-кроку в позу *écartée* вперед, з *coupé*-кроку вперед на *croisé*.

2. Стрибки з поворотом:

- *grand changement de pieds en tournant*;
- *grand échappé en tournant*;
- *sissonne simple en tournant*;
- *sissonne ouverte en tournant*;
- *Pas emboîté en tournant*;

3. Заноски:

- *échappé battu*;
- *royal*;
- *entrechat-quatre*.

Теорія і практика хореографічного виконавства та методика викладання танцю: Український танець

Ця складова комплексного екзамену охоплює ряд виконавсько-практичних завдань, спрямованих на перевірку творчих вмінь та навичок. Це включає характер та

манеру виконання вправ і комбінацій біля станка та середині залу, використовуючи танцювальну лексику основних локальних регіонів України: Центральна Україна, Поділля, Полісся, Волинь, Гуцульщина, Буковина, Закарпаття та інші.

Перша частина іспиту – танцювальні вправи та комбінації біля станка:

- комбінація присідання (напівприсідання, повні) по прямих та відкритих позиціях ніг;
- комбінація вправи на розвиток рухливості ступні;
- каблучна вправа (№3) у комбінації з каблучною вправою (№5);
- маленькі кидки у комбінації з наскрізними кидками;
- комбінація кругових рухів ногою по підлозі;
- підготовка до «вірьовочки» у комбінації з підйомом на півпальці; у прямі та відкриті позиції ніг;
- м'які розвороти ноги на 45^0 та 90^0 у комбінації з підйомом на високі півпальці та перегинанням корпусу:
- комбінація дрібних вистукувань;
- м'які та різкі розкривання ноги на висоту 90^0 ;
- великі кидки у комбінації з «високим тинком», «маленькими та високими голубцями», розтяжкою;
- технічні вправи – «голубці», «присядки», стрибки, оберти тощо.

Друга частина охоплює виконавську роботу здобувача на середині залу, що потребує великої уваги – координація рухів ніг з рухами корпусу, рук, голови у нескладних танцювально-технічних рухах та комбінаціях по діагоналі та на центру зали, розширених хореографічних етюдів на танцювальній лексиці основних локальних регіонів України у їх сценічній обробці, що відповідає навчальній програмі курсу.

Центральна Україна (Наддніпрянщина): «Козачок», «Чумак», «Метелиця», «Тополя», «Полька-полтавка», «Хортичанка».

Поділля: «Клин», «Варварка», кадриль «Дев'ятка», «Кривуляк», «Оляндра», «Подільський вихиляс», «Подоланочка», жартівливий «Копіруш», «Подільська полька», «Василечки».

Гуцульщина: «Коломийка», «Решето», «Верховина», «Півторак», «Гуцулка», «Космачанка».

Закарпаття: «Рахівчанка», «Закарпатський Чардаш», «Березнянка», «Дубо танець», «Карічка», «Тропотянка», «Бубнарській».

Буковина: «Буковинський святковий», «Верховинське коло», «Тропотійка», «Буковинський парубоцький», «Буковинка», «Чабани», «Толока», «Буковинський весільний». «Козак», «Чернівецька полька».

Полісся: Чернігівсько-сіверське полісся – «На Івана Купала», «Полька бараболька», «Ніжинські триндички», «Полька з бантом», «Полька-в'юнка», «Веселий віз», «Полька Свербилівка».

Київське полісся – «Лінцей», «Полісянка», «Підківочки», «Залицяльники».

Житомирське полісся – «Риндзя», «Калина», «Поліська полька», «Поліські забави», «Господиня», «Тополя», «Ульяна».

Рівненське полісся – «Шалантух», «Перепілочка», «Полька лопотуха», «Ремінець», «Хустинка», «Погоринська полька», «Поліські вихиляси».

Волинь: «Буянський скакунець», «Волинська полька», «Крутях», «Скакуха», «Волинські перетупи».

Теорія і практика хореографічного виконавства

та методика викладання танцю:

Народно-сценічний танець

Дана складова екзамену спрямована на перевірку рівня практичного оволодіння здобувачами хореографічною лексикою, яка є характерною для різних народів,

різними методами вивчення танців, знати лексичні особливості та манеру виконання національних рухів, відтворювати характер танцю та передавати виразність у створенні художнього образу.

Здобувачі повинні майстерно володіти основними положеннями рук, ніг та розміщенням виконавців у масових і парних танцях, приділяти особливу увагу образності та різноманітним варіаціям танцям народів світу: грузинських, молдавських, циганських, польських, угорських, іспанських, грецьких та італійських народних танців.

Перша частина іспиту – групи вправ народно-сценічного танцю біля станка:

- присідання (напівприсідання та повне) та їх різновиди;
- вправи на розвиток рухливості ступні (*battements tendus* № 1, 2, 4,;);
- каблучні вправи (*battements tendus* № 3, 5, 6);
- маленькі та наскрізні кидки;
- вправи з напруженою (вільною) ступнею (середній *battement*, *flic-flac*, *double flic*, віяло);
- вправи на вистукування (дрібне вистукування всією ступнею за VI позицією, виконання ключа, іспанське вистукування з фіксацією корпусу, іспанське вистукування (п'ятково-носкове) - сапатеада);
- обертальні та кругообертальні вправи (*pas tortille*, *rond de jambe par terre*, *rond de pied*, різновиди *battements fondus*, вісімка, підготовка до вірьовочки з розворотом коліна на 90⁰ з акцентованим ударом п'ятки опорної ноги, штопор);
- м'яке відкривання ноги (*battement developpe legato*, *staccato* на 90⁰, зі стрибком на опорній нозі);
- великі кидки (великі кидки з підбивкою *tombe coupe*, з підбивкою опорної ноги на *sabriole*, через I позицію у поєднанні з ножицями на стрибку, з кільцевим рухом робочої ноги спереду назад на 900 *rond de jambe jete*, з поворотом корпусу *fouette* з опусканням на коліно робочої ноги обличчям до станка з розтяжкою, з переступанням та підскоками);

- технічні вправи (голубець із стрибком, зіскоки на п'ятки, cabriole, revoltade, les pirouettes en dehors et en dedans, обертання у високих позах attitude, tire-bouchon в циганських та іспанських танцях, підготовка до закладки та закладка, підготовка до присядки, жабка, різновиди присядок, різновиди закладок, розніжки, стрибки);
- перегинання корпусу (port de bra) з обертанням на 90⁰, з перегинанням корпусу в різні сторони та згинання ніг у коліні, з розтяжкою, хвилеподібний рух.

Друга частина іспиту охоплює виконавську роботу здобувача на середині залу, що вимагає великої уваги до координації рухів ніг з рухами корпусу, рук та голови, в межах нескладних танцювально-технічних вправ та комбінацій на середині залу. Особливий акцент робиться на виконанні розширених хореографічних етюдів, які ґрунтуються на танцювальній лексиці танців народів світу: танці країн Балтії (Латвія, Литва, Естонія), молдавського, словацького, узбецького, циганського, угорського, італійського, іспанського, грузинського, румунського народних танців.

Ця частина іспиту відповідає навчальній програмі курсу та передбачає високий рівень володіння технікою виконання рухів, координації та плавності переходів між різними елементами, а також виразності у передачі стилістичних особливостей танцювальних традицій країн. Це є ключовими аспектами оцінювання даної частини іспиту, спрямованою на перевірку здатності здобувача впевнено та професійно виконувати танцювальні композиції та етюди, відповідно до вимог вивченого курсу з хореографії на першому бакалаврському рівні вищої освіти.

Теорія та методика роботи з хореографічним колективом

Фрагмент іспиту містить в собі практичну демонстрацію випускником фрагмента уроку з класичного, українського, народно-сценічного танцю, що відбувається як частина іспитового процесу. Зазначений фрагмент охоплює

танцювальні вправи та комбінації, які експонуються як біля станка, так і на середині залу, із залученням студентів молодших курсів.

Вимоги до практичної роботи здобувача детально визначено наступним чином:

1. Здобувач має ретельно пояснити виконавцям методику розучування відповідної вправи, систематизуючи викладення з урахуванням наступних аспектів:

- Назва вправи.
- Місце виконання (біля станка чи на середині зали).
- Виконавці (дівчата, юнаки чи загальний рух).
- Музичний розмір.
- Кількість тактів, що займає дана вправа.

2. Здобувач ефективно демонструє виконання вправи в повному обсязі під музичний супровід.

3. Здобувач поетапно навчає слухачів кожному елементу вправи, користуючись тактовим методом.

4. Слухачі, у свою чергу, реалізують вправу самостійно, а здобувач надає конструктивні зауваження та коментарі щодо виконання.

5. Після проведення навчання, слухачі в повному обсязі демонструють вивчену вправу, що додає цілісність та закріплює отримані навички виконання, а випускника – викладання.

Практичні завдання

1. Пояснити методику розучування *основних позицій рук* на занятті класичного танцю;

2. Пояснити методику розучування вправи *demi-plie* та *plie* біля станка на занятті класичного танцю;

3. Пояснити методику розучування вправи *battement tendu* біля станка на занятті класичного танцю;

4. Пояснити методику розучування вправи *rond de jambe parr terre* біля станка на занятті класичного танцю;
5. Пояснити методику розучування вправи *battement fondu* біля станка на занятті класичного танцю;
6. Пояснити методику розучування вправи *grand battement jete* біля станка на занятті класичного танцю;
7. Пояснити методику розучування *5 форми port de bras* на занятті класичного танцю (на середині залу);
8. Пояснити методику розучування комбінації повільної частини (*adajio*) на занятті класичного танцю на середині залу (комбінація на вибір студента);
9. Пояснити методику розучування комбінації уроку класичного танцю *pas assamble* на середині залу (комбінація на вибір студента);
10. Пояснити методику розучування основних положень уроку класичного танцю *epaulement* на середині залу;
11. Пояснити методику розучування вправи на розвиток рухливості ступні (*battement tendu № 4, 1*) народно-сценічного (чи українського народного) екзерсису (характер на вибір студента);
12. Пояснити методику розучування вправи маленькі кидки (*battement tendu jete*) народно-сценічного (чи українського народного) екзерсису (характер на вибір студента);
13. Пояснити методику розучування каблучної вправи (*battement tendu № 3*) народно-сценічного (чи українського народного) екзерсису (характер на вибір студента);
14. Пояснити методику розучування вправи з ненапруженою (вільною) ступнею (*середній battement, flic-flac*) народно-сценічного (чи українського народного) екзерсису (характер на вибір студента);

15. Пояснити методику розучування вправи колообертальний рух ногою (*rond de jambe par terre, rond de pied*) народно-сценічного (чи українського) екзерсису (характер на вибір студента);

16. Пояснити методику розучування вправи відкривання ноги на 90⁰ (*battement developpe*) народно-сценічного (чи українського народного) екзерсису (характер на вибір студента);

17. Пояснити методику розучування вправи низькі та високі розвороти ноги на 90⁰ (*battement fondu*) народно-сценічного (чи українського народного) екзерсису (характер на вибір студента);

18. Пояснити методику розучування *комбінації на середині залу* у характері польського танцю «Мазурка» (комбінація на вибір студента);

19. Пояснити методику розучування *комбінації на середині залу* у характері молдавського танцю «Молдовеняска» (комбінація на вибір студента);

20. Пояснити методику розучування *комбінації на середині залу* у характері циганського танцю (комбінація на вибір студента);

21. Пояснити методику розучування *комбінації на середині залу* у характері італійського танцю «Тарантела» (комбінація на вибір студента);

22. Пояснити методику розучування *комбінації на середині залу* у характері іспанського танцю (комбінація на вибір студента);

23. Пояснити методику розучування *комбінації вистукувань на середині залу* у характері буковинського танцю (комбінація на вибір студента);

24. Пояснити методику розучування *комбінації на середині залу* на лексичному матеріалі танцю «Козачок» (Центральна Україна) (комбінація на вибір студента);

25. Пояснити методику розучування *комбінації на середині залу* на лексичному матеріалі танцю подільського танцю «Клин» (комбінація на вибір студента);

26. Пояснити методику розучування *обертів по діагоналі* (характер та рухи на вибір студента);

27. Пояснити методику розучування *основних позицій рук* та *положень* у характері українських народних танців на середині залу;

28. Пояснити методику розучування *комбінацій для хлопців з використанням присядок* на середині залу (характер комбінації та рухи на вибір студента);

29. Пояснити методику розучування фрагменту *авторської композиції* (на вибір студента);

30. Пояснити методику розучування *основних рухів танцю «Гуцулка»*.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Зміст навчального матеріалу теоретичної частини комплексного кваліфікаційного іспиту з освітніх компонентів класичний, український, народно-сценічний танець та робота з хореографічним колективом дає можливість виявити:

- розуміння теоретичних аспектів, принципів та їх здатність застосовувати у практичних ситуаціях;
- володіння ключовими концепціями, термінами та методиками, що є важливим показником освітнього процесу;
- знання змісту, принципів, методів, структури та закономірностей організації сучасного освітнього процесу в мистецьких закладах;
- володіння навичками в роботі з навчально-методичними документами у сфері хореографічної освіти;
- вміння проводити аналіз педагогічної спадщини класиків та новаторів визначних педагогів-хореографів;
- науково-теоретичне обґрунтування положень стосовно особливостей організації освітнього процесу.

Програмний матеріал забезпечує можливість перевірки та оцінки компетентності кожного здобувача щодо здатності педагога створювати сприятливі

умови для повноцінного життя слухачів, сприяючи виявленню їхньої індивідуальності та розкриттю творчого потенціалу.

Отже, ці теоретичні дисципліни є необхідною основою для глибокого розуміння та практичного застосування хореографії в навчальному та виховному процесі здобувачів.

Перелік теоретичних питань

1. Хореографічне мистецтво як складова частина духовної культури суспільства.
2. Соціокультурна природа феномену танцювального мистецтва.
3. Взаємодія різних видів мистецтв як художня закономірність.
4. Суть, мета і завдання хореографічної освіти.
5. Хореографічне мистецтво як засіб естетичного виховання особистості.
6. Розвиток творчих здібностей у процесі навчання хореографії.
7. Врахування вікових та психофізичних особливостей танцівників у хореографічній діяльності.
8. Основні методичні прийоми педагога-хореографа на заняттях з хореографії.
9. «Методика викладання класичного танцю» Л. Цветкової як перша фундаментальна праця з методики класичного танцю в Україні.
10. Класичний танець, поняття про його виражальні засоби.
11. Методичні засади викладання класичного танцю у мистецьких закладах.
12. Термінологія класичного танцю та її застосування на заняттях з хореографії.
13. Побудова уроку класичного танцю.
14. Відмінність класичного та народно-сценічного екзерсисів.
15. Народний танець як один із найдавніших видів народного мистецтва.
16. Значення народно-сценічного танцю у формуванні танцівника.

17. Теоретичні аспекти викладання народно-сценічного танцю у мистецьких закладах.
18. Роль посібника Є. Зайцева «Основи народно-сценічного танцю» у розвитку методики викладання народно-сценічного танцю.
19. Особливості народно-сценічного екзерсису та їх урахування при створенні вправ біля станка.
20. Значення праці В. Верховинця «Теорія українського народного танцю» для розвитку національного хореографічного мистецтва.
21. Характеристика жанрів українського народно-сценічного танцю.
22. Розвиток українського народно-сценічного танцю на сучасному етапі.
23. Партерна гімнастика як дієвий засіб виправлення фізичних вад.
24. Оздоровчо-гігієнічне значення партерної гімнастики.
25. Концертмейстерське забезпечення занять з хореографії.
26. Організаційно-методичні засади роботи з хореографічними колективами.
27. Особливості формування репертуару в хореографічному колективі.
28. Координація та стійкість у хореографії.
29. Природні хореографічні здібності та їх врахування у хореографічній роботі.
30. Віртуозність у хореографічному мистецтві.

Зміст теоретичних питань

1. Хореографічне мистецтво як складова частина духовної культури суспільства.

Виховна та пізнавальна роль хореографічного мистецтва

Мистецтво як гарант сприйняття світу, хранитель цілісності особистості, культури та життєвого досвіду; як акумулятор енергії етичних пошуків творців і широкого кола сучасників. Хореографія як вид мистецтва, як соціальне явище, як складова частина духовної культури суспільства. Комплексний, гармонійний вплив на

почуття, волю, інтелект людини як основна специфіка хореографічного мистецтва; як засіб інтелектуального розвитку людини.

Зв'язок танцювального мистецтва з образотворчим, відношення видатних художників до мистецтва хореографії. Союз музики і танцю як ствердження краси і світлоносності буття; хореографічне мистецтво і видатні композитори.

Різноманіття функцій хореографічного мистецтва (світоглядна, ціннісно-орієнтаційна, комунікативна, пізнавальна, просвітницька тощо). Виховний вплив хореографічного мистецтва (розвиток інтелекту, формування творчих здібностей, активізує сприйняття, фантазію, виховує національну ідентичність тощо).

Пізнавальне значення хореографічного мистецтва (певні традиції народних, класичних, сучасних танців; інформація про жанри хореографічного мистецтва, про специфіку лексики, про стилі та костюми; розуміння музичного мистецтва; інформація про видатних діячів мистецтва тощо).

2. Соціокультурна природа феномену танцювального мистецтва

Проблеми мистецтва та хореографії, які піднімають митці як закономірний процес існування та розвитку діяльності людини. Досягнення хореографії у площині культурно-освітнього простору як об'єкт наукових досліджень. Хореографічне мистецтво крізь призму філософії, педагогіки, психології, історії, культурології, мистецтвознавства. Місце хореографічного мистецтва у соціокультурних процесах в Україні.

Інтеграція хореографії у різні сфери діяльності людини. Вплив хореографічного мистецтва на людину. Комунікативна функція соціокультурної природи феномену танцювального мистецтва.

Мистецтво танцю як засіб моделювання сфери людської діяльності; отримання пізнавальної інформації, її збереження та передачі за допомогою ряду систем образних знаків.

Танець – як складова надбання народу; як естетична домінанта у соціумі. Унікальність хореографії у передбаченні світосприйняття думкою і переживанням цієї думки. Поєднання хореографічного мистецтва з іншими видами мистецтв; розвиток емоційної сфери людини, естетичної культури, моральних норм, розширення пізнавальних інтересів та фізичних можливостей.

3. Взаємодія різних видів мистецтв як художня закономірність

Мистецтво як невід’ємна частина людської діяльності; як форма відображення культури, яке відтворює ряд життєвих явищ, подій, історію суспільства; як колективна пам’ять людства (зв’язок поколінь, різних народів та культур). Ключова тенденція сучасного мистецтва (тяжіння до синтезу, зближення мистецтв та їх взаємозбагачення). Танець як культурний феномен суспільства (дійовий засіб людського самопізнання та пізнання довколишнього світу); як засіб збереження, накопичення та трансформуванню суспільного досвіду, спілкуванню між статтями та здійсненню релаксації) .

Видатні діячі культури про танець (О. Бальзак, М. Гоголь та інші). Процес взаємодії та взаємозв’язку різних мистецтв як художня закономірність, як засіб гармонійного виховання людини. Інтерес балетмейстерів до музики, поезії, прози, драматургії. Зв’язок танцювального мистецтва з образотворчим (хореографічне мистецтво у роботах видатних художників: Мане, Рубенса, Врубеля та інших).

Активне сприйняття музики як глибоке розуміння хореографічного мистецтва. Зв’язок музичного і хореографічного мистецтва. Наукові дослідження у галузі синтезу різних видів мистецтва (М. Бежар, О. Чепалов, М. Погребняк, Д. Бернадська та інші).

4. Суть, мета і завдання хореографічної освіти

Хореографічне виховання як цілеспрямований процес розвитку хореографічних здібностей дітей; формування емоційної чутливості, здатності розуміти і глибоко переживати твори хореографічного мистецтва. Суть хореографічної освіти (соціально

цілеспрямоване навчання, виховання і розвиток активного естетичного ставлення людини до хореографічного мистецтва).

Формування хореографічної культури особистості як мета хореографічного виховання. Освітні завдання хореографічного виховання та навчання (розвиток художнього сприймання дітей; залучення їх до активної різнобічної хореографічної діяльності; формування ціннісно-орієнтаційного ставлення до явищ хореографічного мистецтва; розвиток художньо-творчих здібностей дітей тощо).

Виховні завдання хореографічної освіти (виховання естетичних, емоційних, особистісних якостей; ціннісних суджень та естетичних смаків; здатності відчувати естетичну виразність власних рухів; формування ціннісного ставлення до виразних рухів інших людей; вихованні сучасних естетичних еталонів щодо зовнішнього вигляду тощо).

Розвивальні завдання хореографічного виховання (формування правильної постави; зміцненні сили і рухливості кістково-м'язового апарату; розвитку ритмічності та емоційної виразності; формування оздоровчо-тренувального ефекту від хореографічної діяльності та розвитку функціональних властивостей всього організму тощо).

5. Хореографічне мистецтво як засіб естетичного виховання особистості

Естетичне виховання як процес формування естетичного ставлення людини до дійсності та до мистецтва; здатності до естетичного сприймання і переживання; творчості за законами краси. Значення мистецтва танцю у вихованні естетичного смаку та формуванні навичок культури в житті дитини. Проблема естетичного виховання засобами хореографічного мистецтва у дослідженнях сучасних науковців (Б. Мануйлів, О. Мартиненко, А. Шевчук, В. Бутенко, Д. Джола, Г. Шевченко та ін.).

Розвиток емоційно-почуттєвої сфери на заняттях хореографії (емоції, сприйняття, уява, образне мислення). Використання на заняттях хореографії кращих зразків світової та вітчизняної музичної культури. Розвиток здатності аналізувати

естетичні об'єкти; обґрунтовувати естетичну оцінку танцю; відображати рухами образний характер музики; передавати в міміці, позі, жести різноманітну гамму почуттів тощо.

Основні навчально-виховні завдання естетичного виховання засобами хореографії (ознайомлення з елементами культури, формування загальнолюдських цінностей, пізнавального інтересу до мистецтва, розвиток творчих здібностей, формування позитивних рис характеру тощо).

6. Розвиток творчих здібностей у процесі навчання хореографії

Поняття «творча особистість» у філософській, педагогічній та психологічній літературі. Творчі здібності як головний показник творчої особистості. Творчі якості як головна ознака творчої особистості (індивідуально-психологічні особливості людини, які відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного виконання). Розвиток мислення, уяви, фантазії, уваги, емоційної чутливості, вразливості на заняттях хореографії.

Основні вимоги, якими має керуватися педагог на заняттях хореографії: творчий характер хореографічної діяльності; оптимальний рівень важкості для дитини; мотивація і забезпечення емоційного настрою на заняттях. Ігрові ситуації та імпровізація як найдоступніший для дітей вид творчості. Етюди та тренувальні вправи для розвитку у дітей уваги, пам'яті, спостережливості.

Розвиток поетичних, музичних, артистичних, організаторських здібностей дітей на заняттях хореографії. Основні методи та прийоми для розвитку творчих здібностей: стимулювання творчого інтересу; емоційне переживання; розвивальні ігри; аналогії з тваринним світом; ситуації з можливості вибору; метод підсвідомої діяльності.

7. Врахування вікових та психофізичних особливостей танцівників у хореографічній діяльності

Підлітковий вік як період складних анатомо-фізіологічних змін в організмі. Помітне явище XX століття – акселерація. Суперечності у психічному розвитку підростаючого покоління. Значення колективу у формуванні особистості. Підлітковий вік як вік бурхливого розвитку фізичних якостей. Врахування їх рухових функцій при побудові занять з підлітками. Труднощі, які виникають у спілкуванні та у роботі з підлітками.

Інтенсивне інтелектуальне дозрівання як одне із важливих аспектів психічного розвитку дітей старшого шкільного віку. Юність – завершальний етап фізичного розвитку людини. Фізіологічні особливості молоді 15-18 років.

Врахування фізичного розвитку та інтелектуальних здібностей вихованців юнацького віку при підготовці до занять з хореографії. Необхідність проведення заходів із молоддю задля розширення світогляду у царині хореографічного мистецтва (бесіди про танець; аналіз виступів; відвідування концертів, семінарів; зустрічі з провідними діячами хореографії тощо).

8. Основні методичні прийоми педагога-хореографа на заняттях з хореографії

Залежність результатів естетичного виховання засобами хореографії від методів та прийомів викладання у хореографічних колективах та мистецьких установах.

Значення вірно обраної та науково обґрунтованої методики для виявлення і розвитку природних задатків вихованців (єдність форми і змісту при провідній формі змісту).

Забезпечення організації художньої діяльності колективів добором методичних прийомів, що викликають бажання діяти: прийому показу; зразку як методу; словесного методу; музичного супроводу як методичного прийому; методу виховання підсвідомої діяльності.

Дотримання послідовності у застосуванні методичних прийомів на заняттях хореографією у відповідності до вікових особливостей вихованців. Поєднання

методичних прийомів і практичних порад, які спрямовують хореографічну діяльність на заняттях.

9. «Методика викладання класичного танцю» Л. Цветкової як перша фундаментальна праця з методики класичного танцю в Україні

Лариса Юріївна Цветкова – професор, знавець класичного танцю, викладач. Методичні принципи петербурзької класичної школи як фундамент власної педагогічної методики Цветкової. Відчуття еволюції класичного танцю на сучасному етапі; розуміння процесу взаємодії різних форм хореографічного мистецтва як свідчення про прогресивність Цветкової як педагога.

«Методика викладання класичного танцю» як перший фундаментальний підручник в Україні, як узагальнення багатого досвіду педагога-хореографа.

Завдання методики викладання класичного танцю, висвітлені у підручнику Л. Ю. Цветкової «Методика викладання класичного танцю» (добір відповідного навчального матеріалу; організація процесу оволодіння цим матеріалом; засвоєння студентами способів опрацювання матеріалу; організація процесу контролю знань, вмінь та навичок).

Власний підхід Л. Ю. Цветкової, викладений у підручнику, до процесу навчання і виховання майбутніх танцівників, спираючись на досвід роботи у Київському національному університеті культури та мистецтв.

10. Класичний танець, поняття про його виражальні засоби

Класичний танець – канонізована система засобів виразності хореографічного мистецтва, заснована на принципі поетично-узагальненого трактування сценічного образу, розкриття емоцій, думок та почуттів засобами пластики. Роль класичного танцю у підготовці танцюристів.

Розвиток мистецтва танцю в епоху Відродження та його вплив на зародження класичного танцю. Виникнення терміну «класичний». Подальший розвиток системи

класичного танцю в працях академіків 1661 року (П. Бошана, Фойє тощо). Техніка та форми цієї системи. Основний принцип групування рухів біля станка та на середині залу, поєднаних загальними основами.

Основні виражальні засоби виразності класичного танцю (пози, положення, жести, міміка, рухи тощо). Виникнення і формування термінології класичного танцю. Основні поняття і терміни класичного танцю.

11. Методичні засади викладання класичного танцю у мистецьких закладах

Класичний танець як канонізована система засобів виразності хореографічного мистецтва. Урок класичного танцю; його мета та завдання. Складові частини заняття з класичного танцю у школах естетичного спрямування.

Відмінність методики викладання класичного танцю у школах естетичного спрямування від викладання хореографії у загальноосвітній школі: цілеспрямоване вивчення основ класичного танцю згідно програмі закладу; опрацювання усіх частин уроку; вимогливість і контроль за виконанням рухів класичного танцю.

Методика вивчення позицій рук на уроці класичного танцю. Методика вивчення позицій ніг на уроці класичного танцю.

Обертання – один із елементів класичного танцю. Методика вивчення обертів: засвоєння поняття «точка»; опанування рухів без повороту, вивчення обертів у повільному темпі тощо. Розвиток акторської майстерності та технічності виконання у старших класах.

Ускладнення хореографічного матеріалу. Особлива роль *adagio* та *allegro*: розвиток танцювальності, легкості виконання, стійкості, стрибка та робота на пів пальців.

12. Термінологія класичного танцю та її застосування на заняттях з хореографії

Хореографічна термінологія як система спеціальних назв, призначених для позначення вправ чи понять, які коротко пояснити чи описати складно. Запозичення

балетних термінів із Італії. Створення системи запису елементів класичного танцю (Рауль Фойє). Балетна граматика на французькій мові, її остаточне закріплення у XIX столітті.

Групи термінології: екзерсис біля станка і на середині залу; положення, направлення, пози; стрибки; оберти. Зв'язок багатьох термінів з роботою м'язів. Описовий характер деяких рухів. Зв'язок деяких рухів з образом, розповсюдженим у балетному театрі минулого. Наслідування пластики тварин у назвах до деяких рухів класичного екзерсису.

Зв'язок назв деяких рухів класичного танцю з рухами народних національних танців. Назви поз класичного танцю як термінологічний приклад умовної лексики класичного танцю.

Знання спеціальних термінів задля прискорення процесу навчання. Термінологія – міжнародна мова танцю. Лаконічність як основна перевага хореографічних термінів.

13. Побудова уроку класичного танцю

Урок класичного танцю як урок опанування танцювальною технікою задля втілення хореографічного образу. Опора на ряд педагогічних принципів при викладанні класичного танцю: наступність, доступність, наочність, свідомо навчально-пізнавальна активність дітей, відповідність методів навчання індивідуальним психологічним особливостям і природним фізичним здібностям дітей тощо.

Складові частини уроку класичного танцю. Екзерсис біля станка як комплекс рухів, що забезпечують дотриманість основних вимог і реалізацію принципів класичного танцю, сприяння розвитку сили ніг, їх дотягну тості та виворотності, виробленню танцювального кроку, plié, формуванню навичок координації, вихованню апломбу тощо.

Екзерсис на середині залу як частина уроку класичного танцю задля розвитку

стійкості та відчуття рівноваги. Забезпечення більш вільного орієнтування у просторі.

Повільна частина уроку класичного танцю *adagio*. Розвиток пластичності, виразності та музичності виконання у повільній частині уроку. *Allegro* як завершальна частина уроку; як виконання у повітрі поз та рухів опрацьованих у попередній частині. Співвідношення різних частин уроку класичного танцю з точки зору силового навантаження.

14. Відмінність класичного та народно-сценічного екзерсисів

Народно-сценічний екзерсис як засіб розвитку виконавців; як великий спеціальний танцювальний тренінг, відмінний від класичного екзерсису, розвиваючий руховий апарат вихованців у специфіці пластики народного танцю.

Виникнення частини народного екзерсису на основі елементів класичного танцю і класичного екзерсису. Засвоєння у народно-сценічному екзерсисі техніки справжніх народних танців. Відносна свобода рухів рук, корпусу, ніг, танцювальних ракурсів – одна із ознак народного танцю з точки зору техніки. Національна приналежність як особливість композицій народно-сценічного екзерсису.

Розвиток м'язів, суглобів і зв'язок, які не були повністю розвинуті рухами класичного екзерсису, вправами народно-сценічного тренажу. Активна робота на опорній нозі як основна особливість народного екзерсису. Дотримання деяких принципів класичного танцю – максимально витягнуті ноги та виворітність – у народно-сценічному екзерсисі.

Відмінні риси класичного екзерсису від народно-сценічного: робота опорної ноги, підборні вправи, паралельні та завернуті положення ніг, вільна робота голови, тулуба, рук, наявність підтанцьовувань, стильові ознаки тощо.

15. Народний танець як один із найдавніших видів народного мистецтва

Зародження та розвиток народних танців під впливом географічних, історичних та соціальних умов життя народу. Зв'язок народного танцю з музикою; прояв стилю і манери кожного народу. Танці як невід'ємна частина народних обрядів.

Уособлення у танцях спостереження над тваринним світом у народів, які займалися полюванням і тваринництвом (танці бізона, тигра, бичка, «Журавель», «Гусачок», «Лебідонька» тощо). Виникнення танців на теми сільської праці (танці женців, шовкопрядів, «Лянок», «Збирання винограду», «Дубо», «Вишивальниці»).

Зображення у танцях войовничого духу народу (танець з мечем, «Гопак», «Хорумі» тощо). Тема кохання у народному танцювальному мистецтві («Картулі», «Мазур» тощо).

Втілення народного танцю на сцені (народно-сценічний чи характерний). Риси, притаманні сучасному народно-сценічному танцю (тематична різноманітність, своєрідність, оригінальність, виразність національного колориту тощо).

16. Значення народно-сценічного танцю у формуванні танцівника

Народний танець як один із найстародавніших видів народного мистецтва. Взаємозв'язок народної хореографії з іншими видами мистецтва. Народно-сценічний (характерний) танець – як сума різноманітних рухів які являють собою сценічну інтерпретацію народних танцювальних мотивів. Роль народно-сценічного танцю у формуванні танцюриста (фізичний розвиток, координація всіх частин тіла, витривалість, техніка правильного дихання).

Опанування на заняттях з народно-сценічного танцю стилістики народної хореографії, її національних особливостей, манери виконання. Використання на заняттях з народно-сценічного танцю різноманітних рухів у їх правильному чергуванні (переключання навантаження з одних груп м'язів на інші). Будова заняття з народно-сценічного танцю.

Тренувальні вправи біля станка, їх значення для розвитку технічних навичок танцівників. Основні завдання вправ біля станка (вироблення ритмічної чіткості рухів,

сили та легкості кидка ноги, стрункість корпусу та стегон, відточеність поз, гнучкість спини та координації всіх частин тіла тощо). Групування тренувальних рухів біля станка задля розвитку суглобо-м'язового апарату. Побудова уроку за принципом «від простого до складного».

Роль заняття посередині залу для розвитку танцювальності, манери виконання, музичності, пластичності та віртуозності. Різноманіття позицій ніг у народно-сценічному танці. Руки у народно-сценічному танці як один із основних засобів виразності.

17. Теоретичні аспекти викладання народно-сценічного танцю у мистецьких закладах

Місце народно-сценічного танцю в системі естетичного виховання. Народно-сценічний танець як основа ознайомлення і вивчення хореографічної культури різних народів.

Методика вивчення танцювальної лексики різних народів на середині залу з молодшими школярами: засвоєння елементів танцювальних рухів; вивчення комбінацій від простих угруповань до різноманітних поєднань; виконання етюдів та танців. Особливості виконання обертів на середині залу, по діагоналі та по колу.

Особливості методики вивчення вправ народно-сценічного екзерсису біля станка у середніх класах. Ускладнення танцювальних рухів на середині залу. Виконання танцювальних етюдів.

Удосконалення танцювальної культури. Розвиток сили та витривалості на уроках народно-сценічного танцю в старших класах. Вивчення елементів академічних характерних танців. Започаткування міцної основи професійних навичок, спрямованих на подальший технічний розвиток і вдосконалення хореографічної майстерності учнів старших класів.

18. Роль посібника Є. Зайцева «Основи народно-сценічного танцю» у розвитку методики викладання народно-сценічного танцю

Видатний український артист класичного балету, педагог-хореограф, професор кафедри Київського університету культури Є. В. Зайцев, його внесок у збагачення народного танцю новими засобами перетворення танцювального фольклору. Створення власного методу виховання спеціалістів-танцівників народного танцю на основі спадщини європейських та українських хореографів, а особливо В. Верховинця та П. Вірського; активне переосмислення і освоєння стильових основ народно-танцювальної культури.

Посібник Є. Зайцева «Основи народно-сценічного танцю» (1976) як яскравий приклад застосування техніки класичного екзерсису у тісному зв'язку з вправами та рухами народно-сценічного танцю; майстерне об'єднання основи класичного професіоналізму із здобутками народного танцювального досвіду.

Будова посібника, присвячення кожного розділу певній частині заняття з народно-сценічного танцю, де розписані елементи різноманітних народно-сценічних танців; основні положення рук, корпусу, голови; основні рухи деяких танців. Педагогічне значення уроків народно-сценічного танцю наприкінці другого розділу та нотного додатку; короткого словника термінів.

Перевидання посібника; учень Є. Зайцева Ю. Колесниченко (керівник-методист, балетмейстер Зразкового ансамблю народного танцю «Вітерець» Печерського району Києва). Посібник як методичний помічник для педагогів і студентів навчальних закладів культури і мистецтв, як підказка «як» працювати, «на що» звертати увагу при вивченні того чи іншого матеріалу, «для чого» це робити тощо.

19. Особливості народно-сценічного екзерсису та їх урахування при створенні вправ біля станка

Народно-сценічний танець як основа ознайомлення і вивчення хореографічної культури різних народів. Екзерсис біля станка як частина уроку народно-сценічного

танцю задля розвитку технічних навичок танцівників; задля вироблення ритмічної чіткості рухів, сили та легкості кидка ноги; стрункості корпусу та стегон, гнучкості спини та координації всіх частин тіла тощо.

Основні вимоги до народно-сценічного екзерсису: дотримання послідовності тренувальних вправ; виконання кожної комбінації у певному характері народно-сценічного танцю; наявність підтанцювань у кожній вправі; дотримання вимог класичного екзерсису та перенесення цих вмінь у народно-сценічний екзерсис.

Чергування вправ народно-сценічного екзерсису за принципом контрасту та послідовного ускладнення рухів. Рівномірність розподілу фізичного навантаження на суглоби, м'язи та зв'язки.

Особливості народно-сценічного екзерсису: використання різноманітних танцювальних рухів та їх характерів у доцільному чергуванні і переключення з одних м'язів та зв'язок на інші; робота розслабленою та напруженою ногою; наявність підтанцювань до кожної вправи у певному танцювальному характері; паралельні та зворотні позиції ніг; підборні вправи; більш вільна амплітуда роботи корпусу, рук та голови тощо.

20. Значення праці В. Верховинця «Теорія українського народного танцю» для розвитку національного хореографічного мистецтва

Аналіз педагогічних ідей В. Верховинця у контексті їх першоджерела – української народної хореографічної педагогіки. Педагогічна спадщина В. Верховинця як визначне явище в українській мистецькій педагогіці. Органічне поєднання музичної, етнографічної, хореографічної, композиторської, педагогічної творчості.

Праця «Теорія українського народного танцю» (перше видання 1919) як яскрава сторінка історії української фольклористики. Використання методики запису рухів і танців, розробленої В. Верховинцем, у практиці хореографічних навчальних закладів.

Вклад В. Верховинця у розвиток української хореографії; перша праця в Україні «Теорія українського народного танцю». Систематизація танцювального матеріалу, характерного для української народної хореографії. Застосування автором системи запису окремих рухів і танцювальних епізодів. Визнання методології запису В. Верховинця за межами України.

«Теорія українського народного танцю» як підручник для учнів та педагогів хореографічних навчальних закладів із продуманим поданням практичного матеріалу; як порадник для балетмейстерів щодо класифікації фольклорного матеріалу. Спогади П. Вірського про спільну працю з В. Верховинцем, про збереження митця чистоту українського народного танцю. Філософські роздуми В. Верховинця про українське балетне мистецтво, висвітлені у четвертому розділі книги.

21. Характеристика жанрів українського народно-сценічного танцю

Жанри українських народних танців: хороводи, побутові та сюжетні. Хоровод як один з найдавніших видів народного танцювального мистецтва. Тематичний поділ хороводів. Хореографічний малюнок хороводів. Танцювальна лексика хороводів. Жести, міміка, пози, пантомімна ілюстрація змісту хороводів. Поетичний образ хороводів. Мелодії хороводів. Використання хороводів у п'єсах драматургів, балетах, операх.

Побутові танці як невід'ємна частина повсякденного життя народу. Композиційна побудова побутового танцю. Характеристика побутових танців (метелиця, гопак, тропак, козачок, коломийка, полька, кадрили, вальс). Хореографічний текст побутових танців. Використання побутових танців хореографами та композиторами у сучасному танцювальному мистецтві.

Сюжетний танець як вищий етап розвитку народного хореографічного мистецтва. Зв'язок сюжетного танцю з хороводами та побутовим танцем. Тематика сюжетних танців. Стилiстична ознака сюжетних танців. Застосуванні жанрів українського народного танцю у роботі колективів народного танцю.

22. Розвиток українського народно-сценічного танцю на сучасному етапі

Український народно-сценічний танець як джерело народної творчості. Роль українського народно-сценічного танцю у формуванні танцюриста. Відтворення найкращих зразків українського народно-сценічного танцювального мистецтва молодими балетмейстерами-хореографами на основі творчості відомих балетмейстерів В. Верховинця, В. Авраменка, А. Гуменюка, П. Вірського.

Науково-практичні конференції «Стан народної хореографії в Україні та перспективи її розвитку». Створення хореографічної спілки України. Всеукраїнські фестивалі-конкурси народної хореографії. Створення в Україні музею українського народно-сценічного танцю. Кращі самодіяльні та професійні танцювальні колективи України.

23. Партерна гімнастика як дієвий засіб виправлення фізичних вад

Залежність і правильний розвиток людини від оптимального рухового режиму. Значення рівномірного розвитку всіх груп м'язів для формування правильної постави (положення тіла у різних статичних позах і особливості роботи м'язів при ході і виконанні різних рухів). Порушення постави у дитячому віці. Вади у поставі: сколіоз, лордоз, кіфоз).

Партерна гімнастика як сукупність фізичних вправ на підлозі, орієнтованих на загальний розвиток організму людини. Методика використання партерної гімнастики на заняттях з хореографії для виправлення вад (використання загально-педагогічних принципів наочності, доступності, індивідуального підходу, комбінаторності, поступовості).

Вади у ногах: клишоногість, плоскостопість, Х-видні та О-видні ноги. Використання спеціальних вправ на підлозі для усунення недоліків у будові ніг та ступні. Оздоровчо-гігієнічне значення партерної гімнастики.

24. Оздоровчо-гігієнічне значення партерної гімнастики

Стан здоров'я людини як показник благополуччя суспільства. Зміцнення здоров'я людини засобами партерної гімнастики як педагогічна проблема.

Партерна гімнастика як комплекс вправ на підлозі. Оздоровчо-гігієнічне значення партерної гімнастики: фізичне виховання, зміцнення сили м'язів, розвиток природних здібностей, виправлення вад, розвиток опорно-рухового апарату тощо.

Плутарх про гімнастику як цілющу частину медицини. Користь від вправ на підлозі для людей будь-якого віку (опрацювання різних м'язових груп; полегшення болю у спині та суглобах; покращення кровообігу усіх структур організму; стимуляція нормальної роботи дихальної та серцево-судинної системи; збільшення координаційних здібностей).

25. Концертмейстерське забезпечення занять з хореографії

Зв'язок хореографічного мистецтва з музикою. Вклад концертмейстерів у підготовку танцюристів (допомога педагогам-хореографам в удосконаленні професійних та художніх якостей; сприянні музично-естетичному розвитку майбутніх артистів, балетмейстерів, педагогів тощо).

Професійні вимоги до сучасних концертмейстерів (великий багаж знань; досконале володіння музичним інструментом; розуміння специфіки хореографії тощо). Робота педагога-хореографа з концертмейстером. Підбір музичного супроводу для занять у хореографічному колективі (черпання музичного супроводу із народних та класичних творів; недопускання у музичний супровід не цікавої, не художньої музики; відповідність музичного супроводу вивченим рухам чи танцям тощо).

Помилки педагогів та концертмейстерів під час підбору музичного супроводу та під час акомпанування уроку біля станка чи на середині залу (придумування рухів під рахунок, а потім «підгін» їх під музику; внесення змін у темп, перекручування частин музичного супроводу; додавання акордів, незаявлених у творі тощо).

Присутність на заняттях досвідченого концертмейстера як важливий компонент успішної художньо-творчої діяльності колективу; роль концертмейстера у наданні естетичного забарвлення всім вправам, танцям тощо. Вдало підібраний супровід як запорука перетворення заняття танців на заняття з хореографічного мистецтва.

26. Організаційно-методичні засади роботи з хореографічними колективами

Хореографічний колектив - найпоширеніший з усіх художніх колективів. Хореографічний колектив як співдружність індивідуальностей з урахуванням їх танцювальних даних і вікових особливостей, об'єднаних загальним художньо-творчим завданням, в рішенні яких значна роль належить умовам, створеним керівником колективу.

Основні педагогічні дії керівника хореографічного колективу щодо організації діяльності колективу (постановка чіткої мети та завдань діяльності колективу; створення умов для творчої діяльності; застосування необхідних методів, прийомів, засобів для здійснення творчого процесу тощо).

Специфіка роботи з хореографічними колективами різних жанрів: використання на заняттях вправ системи класичного танцю; робота над танцювальною лексикою різноманітних народних танців; використання ритмічних вправ з елементами рухів сучасних танців тощо.

Навчальний та концертний репертуар у хореографічному колективі як засіб виховання. Підбір репертуару з огляду на вікові особливості та інтереси вікових груп. Концертні виступи як результат творчої діяльності учасників колективу та його керівника.

27. Особливості формування репертуару в хореографічному колективі

Репертуар хореографічного колективу як показник розвитку колективу. Значення репертуару у вихованні особистості учасників хореографічного колективу.

Залежність репертуару від профілю хореографічного колективу; урахування потреб учасників, рівня підготовки, підтримки інтересу до хореографічної діяльності.

Проблема підбору репертуару у дитячих хореографічних колективах (складна драматургія, технічне перевантаження лексичного матеріалу, не зручна для сприйняття дитиною певного віку музика тощо). Основні джерела поповнення репертуару: запозичення репертуару професійних колективів; творча фантазія хореографа-керівника колективу.

Масові постановки танців у репертуарі колективів та проблема розвитку обдарованих учасників. Відмінність дорослого репертуару від дитячого (глибший зміст постановок, технічно складніша лексика).

Камерність танцювального репертуару дорослого хореографічного колективу. Використання класичного танцю та історико-побутового у репертуарах хореографічних колективів різного віку.

28. Координація та стійкість у хореографії

Розвиток координації та стійкості як критерій фізичної підготовки на заняттях з хореографії. Координація рухів як уміння узгоджувати рухи з різними частинами тіла при виконанні елементів та комбінацій; як показник рівня обдарованості та здатності засвоювати складні технічні прийоми та навички. Основні види координації (нервова, рухова, м'язова).

Стійкість – основа танцю; як уміння зберігати необхідне положення тіла у рівноважному стані. Перші заняття класичного танцю як початок вироблення стійкості (апломбу). Уміння володіти власним тілом, зберігати рівновагу – головне завдання на заняттях з класичного танцю.

29. Природні хореографічні здібності та їх врахування у хореографічній роботі

Природні хореографічні здібності (виворітність, підйом ступні, будова тіла, танцювальний крок, гнучкість, стрибок тощо) та їх значення для занять хореографією. Важливість розвитку природних здібностей.

Виворітність ніг, вправи для визначення виворітності у вихованців. Значення виворітності для занять хореографією. Чинники, від яких залежить виворітність. Методика розвитку виворітності за допомогою вправ біля станка та вправ партерної гімнастики.

Підйом ступні, анатомічна будова ступні. Методика визначення підйому ступні та її розвитку. Роль підйому для заняття хореографією, його виконавська та естетична функція. Вправи для визначення висоти балетного кроку (розтяжки). Залежність висоти балетного кроку від виворітності та рухливості тазостегнового суглобу. Методика розвитку балетного кроку.

Гнучкість тіла як одна із головних вимог занять хореографією. Методика розвитку гнучкості, вправи для розвитку гнучкості на уроках з класичного танцю та партерної гімнастики. Стрибок як важлива складова частина танцю. Поняття «баллон». Чинники, від яких залежить висота стрибка. Методика розвитку стрибка за уроках класичного танцю.

30. Віртуозність у хореографічному мистецтві

Віртуозність у хореографічному мистецтві як показник видатних здібностей і найвищої майстерності виконавців. Зв'язок віртуозності з артистизмом і натхненням виконанням на сцені. Еволюція поняття «віртуозності» в історії класичного танцю: уміння зупинятися на високих півпальцях у XVIII ст.; поширення пуант-техніки у XIX ст.

Відношення видатних діячів хореографічного мистецтва до надмірної віртуозності у народно-сценічній хореографії (Ю. Станішевського, В. Верховинця). Явище віртуозності у працях А. Морозова та Т. Сердюк.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

На комплексному кваліфікаційному екзамені **об'єктом оцінювання** хореографічно-освітніх досягнень випускників виступатимуть знання, уміння, досвід хореографічної діяльності здобувачів, емоційно-ціннісне ставлення до творів хореографічного мистецтва, які в єдності складають хореографічну культуру особистості майбутнього викладача.

Рівень фахової підготовки здобувачів-випускників визначається ґрунтовністю теоретичних знань з хореографічного мистецтва; розвиненістю художньо-образного мислення; володінням знаннями, уміннями і навичками роботи з дитячим хореографічним колективом; сформованістю виконавських умінь за такими *критеріями*:

на оцінку «відмінно»:

- здобувач демонструє високий рівень теоретичних та практичних знань і вмінь, розуміє практичну значущість знань;
- логічно і змістовно висловлює свої думки, підтверджує відповідь прикладами з власного досвіду роботи у позашкільних та шкільних закладах;
- уміло використовує набуті знання при виконанні практичних завдань;
- демонструє самостійність і творчу ініціативу, логічне мислення при створенні хореографічних етюдів та елементів екзерсису;
- вміє аналізувати танцювальний рух або комбінацію та пояснити послідовність їх засвоєння.

на оцінку «добре»:

- здобувач демонструє достатній рівень теоретичних та практичних знань і вмінь, розуміє практичну значущість цих знань;
- обґрунтовано висловлює свої думки, підтверджує відповідь прикладами з власного досвіду роботи з дітьми, але обґрунтування недостатньо доказові;
- досить уміло використовує набуті знання при виконанні практичних завдань;

- демонструє самостійність та ініціативність при створенні хореографічних етюдів та вправ екзерсису, однак допускаються деякі неточності та помилки;
- вміє аналізувати танцювальний рух або комбінацію та пояснити послідовність їх засвоєння.

на оцінку «задовільно»:

- здобувач демонструє задовільний рівень теоретичних та практичних знань і вмінь, але відчуває невпевненість в поясненні їх практичної значущості;
- обмежений у висловлюванні своїх думок, не вміє їх підтвердити прикладами з власного досвіду роботи у школі;
- при створенні хореографічних етюдів та вправ екзерсису набуті знання та вміння використовує за засвоєними алгоритмами, без виявлення самостійності та творчої ініціативи;
- відчуває ускладнення при аналізі танцювальних рухів або комбінацій та поясненні послідовності їх засвоєння.

на оцінку «незадовільно»:

- здобувач демонструє незадовільний рівень теоретичних та практичних знань і вмінь; нерозуміння їх практичної значущості;
- обмежений у висловлюванні своїх думок, не вміє їх підтвердити прикладами власного досвіду роботи в школі;
- не вміє використовувати наявні знання і вміння при виконанні практичних знань;
- демонструє низьку самостійність і відсутність ініціативності при створенні хореографічних етюдів та елементів екзерсису;
- низька сформованість умінь аналізу танцювальних рухів або комбінацій та пояснення послідовності їх знання.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Л. М. Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії [Текст] : [навч. посіб.]. Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2011. 167 с.
2. Березова Г. О. Класичний танець у дитячих хореографічних колективах. - 2-ге вид. Київ: Муз. Україна, 1990. 256 с.
3. Бігус О. О. Народно-сценічна хореографія Прикарпатського регіону: становлення та тенденції розвитку. Автореферат дис. канд. мистецтвознавства 26.00.01. Київ. КНУКіМ. Київ, 2011.
4. Бурля О. А. Формування педагогічної майстерності керівника дитячого хореографічного об'єднання [Текст]: дис... канд. пед. наук: 13.00.06. Київський національний ун-т культури і мистецтв. Київ, 2004. 219 с.
5. Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю. Київ.: Мистецтво, 1996. 491 с.
6. Верховинець В. Теорія українського народного танцю. Київ: Муз. Україна, 1990. 150 с
7. Володько В. Ф. Методика викладання народно-сценічного танцю: Навчальний посібник. Вид. 2. Київ: ДАКККіМ, 2007. 306 с.
8. Голдрич О. С. Методика робота з хореографічним колективом. Львів: Каменярь, 2002. 64 с.
9. Голдрич О. Хореографія: Посібник з основ хореографічного мистецтва та композиції танцю. Вид. друге, доповнене. Львів: СПОЛОМ, 2006. 186 с.
10. Дем'янюк Н. Упровадження хореографічної спадщини Василя Верховинця в педагогічну та мистецьку освіту. *Імідж сучасного педагога*. 2012. № 4. С. 48–50.

11. Забрєдовський С. Г. Методика робота з хореографічним колективом: навчальний посібник. Київ.: НАКККиМ, 2010. 135 с.

12. Зайцев Є. В., Колісніченко Ю. В. Основи народно-сценічного танцю. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I–IV рівня акредитації [Видання друге, доопрацьоване і доповнене]. Вінниця: Нова книга, 2007. 416 с.

13. Зубатов С. Л. Методика викладання українського народного танцю. Перший рік навчання: підручник. Київ: Ліра-К, 2017. 376 с.

14. Зубатов С. Л. Стил ь викладання в хореографії: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 92 с.

15. Зубатов С. Л. Танцювальні композиції та етюди народних танців навч. посіб. Київ. Видавництво. Ліра-К, 2022. 376 с.

16. Камін В. О. Народно-сценічний танець: груповий розподіл вправ біля станка : навч. посіб. Київ: ДАКККиМ, 2008. 151 с.

17. Кирилюк В. М. Дихання в хореографії. Практикум. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 102 с.

18. Кирилюк В. М. Основи хореографічного фольклору України: Навчально-методичний посібник. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 427 с.

19. Колногузенко Б. Хореографічна композиція: Методичний посібник з курсу «Мистецтво балетмейстера». Харків: ЗДАК, 2018. 208 с.

20. Кривохижа А. М. Гармонія танцю. Навчально-методичний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. 90 с.

21. Кушнерчук І. Танці як засіб фізичного та естетичного виховання хлопців та дівчат. *Міжнародні читання пам'яті професора Богдана Шияна*: зб. наук. пр. Дрогобич, 2014. С. 23–127.

22. Лань О. Мистецтво балетмейстера. Хореографія великої форми. Львів. Львівський національний університеті імені Івана Франка, 2019. 198 с.

23. Лісовська Н. Теорія і методика народно-сценічного танцю: навчально-методичний посібник для студентів спеціальностей: 024 Хореографія; 014 Середня освіта. Хореографія. 2-вид. доповнене. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2021. 178 с.

24. Литвиненко В. А. Зразки народної хореографії : підручник. Київ.: Альтепрес, 2007. 468 с.

25. Майстри народно-сценічної хореографії: біографічний довідник / [укладач О. П. Колосок]. Київ: ДАКККиМ, 2008. 116 с.

26. Маркевич Л. Мистецтво балетмейстера : навч.-метод. посіб. Рівне: Видавець О. Зень, 2019. 164 с.

27. Мартиненко О. В. Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом : навч. посіб. Бердян. держ. пед. ун-т. - Донецьк: Ландон-XXI, 2012. 231 с.

28. Пархоменко О. М. Методика викладання народно-сценічного танцю у початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах культури і мистецтв (вправи біля станка) метод. реком. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 178 с.

29. Пархоменко О. М. Теорія та методика українського народно-сценічного танцю (перший рік навчання). Навчальний посібник. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 189 с.

30. ПОЛОЖЕННЯ про підсумкову атестацію здобувачів вищої освіти та порядок створення і організацію роботи екзаменаційних комісій у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/norm_baza/derz_atestazija.pdf

31. Рахвіашвілі А., Білаш О. Мистецтво балетмейстера. Київ : КНУКиМ, 2017. 152 с.

32. Ростовська Ю. О. Методика викладання хореографії у шкільних та позашкільних закладах: навчальний посібник. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 230 с.

33. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька. Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2005. 360 с.
34. Степанюк І. В. Хореографічна освіта як чинник формування національної свідомості. *Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. 2011. № 24. С. 118–121.
35. Теорія і методика класичного танцю: методичні рекомендації до курсу «Практикум класичного танцю» для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти, спеціальності 013 Початкова освіта, спеціалізації «Хореографія». Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 58 с.
36. Теорія та методика викладання українського народного танцю: навч. посібн. / Т. Л. Повалій. Суми : СПДФО Повалій К. В., 2015. 250 с.
37. Українські народні танці URL: <http://narodni.com.ua/unt/основні-терміни>
38. Цветкова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю: Підручник. 2-е вид. Київ: Альтерпрес, 2007. 324 с.: іл.
39. Чепалов О. І. Хореологія: статті та лекції. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 228 с.
40. Шариков Д. І. Мистецтвознавча наука хореологія як феномен художньої культури. Філософія балету та онтологія танцю.: монографія. Київ: КиМУ, 2013. Частина І. 204 с.
41. Шевченко В. Т. Мистецтво балетмейстера в народно-сценічній хореографії: Навчально-методичний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв України. Київ : ДАКККиМ, 2006. 184 с.
42. Шевчук А. С. Дитяча хореографія: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 288 с.